Qualitative Research in Educational Sciences
Volume 1, Issue 2, Spring 2025, Pages 91-127
https://doi.org/10.71839/QRES.2025.1203853

Content Analysis of Persian Textbooks for the Elementary Schools based on the Six Areas of Education in Fundamental Transformation of Education Document

Abolghasem Barimani [1*]

[1*] Department of Educational Sciences, Nek.C., Islamic Azad University, Neka, Iran

Received
2025/03/30

Accepted
2025/04/25

* Corresponding author:
ab.barimani
@iau.ac.ir

This article is the result of a research project of the Mazandaran Provincial Education Organization.

Abstract

The purpose of this study was to analyze the content of elementary Persian textbooks based on the six areas of education in the document of the fundamental transformation of education. The qualitative research method was content analysis and applied studies. The analytical community of the present study included six titles of Persian textbooks for grades one to six of the elementary school and the document of the fundamental transformation of education. Given the nature of the subject and the limitations of the research community, sampling was not carried out and the entire analytical community was examined and studied. In fact, the unit of analysis was the pages of the Persian textbook for the elementary school, including texts, questions, exercises, and images. The data collection tool was a content analysis checklist, the descriptive and interpretive validity of which has been confirmed by experts and specialists. In order to analyze the resulting data, descriptive statistics indicators were used in the Shannon entropy analytical process. The results of the study showed that in Persian primary school books, attention was paid to the six educational areas of the document of the fundamental transformation of education. From the most to the least attention, they are: The area of belief, morality and worship; the area of social and political; the area of science and technology; the area of biology and physical; the area of aesthetics and art; and the area of economics and profession. Also, the importance coefficient of attention to each of the six educational areas, in order of priority, is: biology and physical; aesthetics and art; the area of belief, morality and worship; economics and profession; science and technology, social and political.

Keywords

Persian textbooks, six dimensions, fundamental transformation document, content analysis

Citation: Barimani, A. (2025). Content Analysis of Persian Textbooks for the Elementary Schools based on the Six Areas of Education in Fundamental Transformation of Education Document. *Qualitative Research in Educational Sciences, 1*(2), 91-127. https://doi.org/10.71839/QRES.2025.1203853

فصلنامه پژوهش‌های کیفی در علوم تربیتی
سال اول، شماره دوم، بهار ۱۴۰۴، صفحات ۹۱ الی ۱۲۷
https://doi.org/10.71839/QRES.2025.1203853

تحلیل محتوای کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی با توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش[1]

ابوالقاسم بریمانی [1*]

[1*] گروه مدیریت آموزشی، واحد نکا، دانشگاه آزاد اسلامی، نکا، ایران

تاریخ دریافت
۱۴۰۴/۰۱/۱۰

تاریخ پذیرش
۱۴۰۴/۰۲/۰۵

* نویسنده مسؤول
ab.barimani@iau.ac.ir

مقاله حاضر برگرفته از طرح پژوهشی سازمان آموزش و پرورش استان مازندران می‌باشد.

چکیده

هدف از این مطالعه، تحلیل محتوای کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی با توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بوده است. روش پژوهش کیفی از نوع تحلیل محتوا و از نوع مطالعات کاربردی بوده است. جامعه تحلیلی این پژوهش شامل شش عنوان کتاب درسی فارسی پایه‌های اول تا ششم دوره ابتدایی و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بوده است. با توجه به ماهیت موضوع و محدودیت جامعه پژوهش نمونه‌گیری انجام نشده است و کل جامعه تحلیلی مورد بررسی و مطالعه (تمام‌شماری) قرار گرفته است. در واقع، واحد تحلیل، صفحات کتاب درسی فارسی دوره ابتدایی شامل متون، پرسش‌ها، تمرین‌ها و تصاویر بوده است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات سیاهه تحلیل محتوا بود که روایی توصیفی و تفسیری آن از نظر صاحب‌نظران و متخصصان تأیید شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های حاصله، از شاخص‌های آمار توصیفی در فرآیند تحلیلی آنتروپی شانون استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان دادند که در کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی به ساحت‌های شش‌گانه تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش توجه شده است که از بیش‌ترین به کمترین توجه به ترتیب عبارت است از ساحت اعتقادی، اخلاقی و عبادی؛ ساحت اجتماعی و سیاسی؛ ساحت علمی و فناوری؛ ساحت زیستی و بدنی؛ ساحت زیبایی‌شناختی و هنری؛ و ساحت اقتصادی و حرفه‌ای. همچنین ضریب اهمیت توجه به هر یک از ساحت‌های شش‌گانه تربیتی به ترتیب اولویت عبارت است از زیستی و بدنی، زیبایی‌شناختی و هنری؛ اعتقادی، اخلاقی و عبادی؛ اقتصادی و حرفه‌ای؛ علمی و فناوری؛ و اجتماعی و سیاسی.

واژگان کلیدی

کتاب فارسی، ساحت‌های شش‌گانه، سند تحول بنیادین، تحلیل محتوا

استناددهی: بریمانی، ابوالقاسم. (۱۴۰۴). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی با توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. *پژوهش‌های کیفی در علوم تربیتی*، ۱(۲)، ۹۱-۱۲۷. https://doi.org/10.71839/QRES.2025.1203853

مقدمه

نظام آموزش و پرورش و به عبارت بهتر تعلیم و تربیت، به‌طور بالقوه یکی از محوری‌ترین و تعیین‌کننده‌ترین نهادهای اجتماعی در تحقق توسعه کشور به حساب می‌آید. یکی از اساسی‌ترین وظایف هر نظام تربیتی ارائه تصویری روشن از انسان مطلوب است و گویاترین شاهد بر ضرورت وجود یک نظام آموزشی، توجه به آینده‌ها است؛ زیرا کارکرد آن در واقع تجهیز معلمان و دانش‌آموزان به دانش و مهارت‌های لازم برای مشارکت مؤثر در جامعه چه در زمان حال و چه در زمان آینده است (همتی و همکاران، ۱۳۹۴، ۵۹). آموزش و پرورش مهم‌ترین نهاد تعلیم و تربیت رسمی عمومی، متولی فرآیند تعلیم و تربیت در همه ساحت‌های تعلیم و تربیت، قوام‌بخش فرهنگ عمومی و تعالی بخش جامعه اسلامی براساس نظام معیار اسلامی، با مشارکت خانواده، نهادها و سازمان‌های دولتی و غیردولتی است. این نهاد مأموریت دارد با تأکید بر شایستگی‌های پایه، زمینه دستیابی دانش‌آموزان در سنین لازم‌التعلیم طی دوازده پایه تحصیلی به مراتبی از حیات طیبه در ابعاد فردی، خانوادگی، اجتماعی و جهانی را به صورت نظام‌مند، همگانی، عادلانه و الزامی در ساختاری کارآمد و اثربخش فراهم سازد. انجام این مهم نقش زیرساختی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی خواهد داشت (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰، ۲۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مصوبه شورای عالی وزارت آموزش و پرورش (۱۳۹۰) از گسترده‌ترین طرح‌های نرم‌افزاری است که با تأکید بر جنبه‌های کیفی، رابطه عناصر نظام در درون و با محیط پیرامون و مباحث ساختاری تدوین شده است. قلمرو سند عرصه‌های توسعه اعم از اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را در آموزش و پرورش دربر می‌گیرد و برای آنها تعیین تکلیف می‌کند. این سند پایه، ملاک و راهنمای تصمیم‌گیری‌های اساسی برای هدایت، راهبری، نظارت و ارزشیابی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی به‌منظور تحقق تحولات محتوایی و ساختاری است (وفائی و همکاران، ۱۳۹۶، ۱۳۳). در تهیه سند ملی تحول بنیادین آموزش و پرورش کوشش شده است تا با الهام‌گیری از اسناد بالادستی و بهره‌گیری از ارزش‌های بنیادین آنها و توجه به اهداف راهبردی نظام جمهوری اسلامی ایران، چشم‌انداز و اهداف تعلیم و تربیت در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی تبیین شود و این سند به عنوان مجموعه‌ای است که کتاب‌های درسی بر اساس آنها تهیه و تدوین می‌شود. اهداف کتاب درسی یا محتوای مکتوب آموزشی یکی از اساسی‌ترین منابع و مراجع یادگیری به‌حساب می‌آید، یکی از این

کتاب‌ها، کتاب درسی فارسی دوره ابتدایی است که یک حوزه یادگیری اصلی و کلیدی به‌حساب می‌آید (مستشیری، ۱۳۹۴).

نظام آموزش و پرورش کشور به‌رغم فعالیت‌های اصلاحی و تلاشی که برای بهبود اجزاء و عناصر آن در طول سه دهه بعد از انقلاب اسلامی در آن انجام داده است، به‌دلیل عدم ابتناء بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی نتوانسته است کارکرد مورد انتظار را داشته باشد، به‌گونه‌ای که بتواند تربیت یافتگانی در تراز جمهوری اسلامی پرورش دهد که از شایستگی‌ها و توانمندی‌های اعتقادی، عاطفی و رفتاری و هماهنگ با نیازهای جامعه برخوردار باشند (شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۰). تحول در نظام آموزش و پرورش کنونی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. تاکنون سیاست‌ها و راهبردهای مختلفی برای تحول در این نظام به‌کارگرفته شده که چندان موفقیت‌آمیز نبوده است. از آنجا که نظام آموزش و پرورش موجود کهنه، وارداتی، تقلیدی و غربی بوده و خروجی آن یعنی دانش‌آموزان فارغ‌التحصیل، دارای ویژگی‌های شخصیتی مورد انتظار نمی‌باشند، تحول زیربنایی در آموزش و پرورش بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی و برای نیل به اهدافی از جمله ایجاد باور عمیق به اسلام و اندیشه‌ها و ارزش‌های والا و در نهایت دستیابی به چشم‌انداز ۱۴۰۴ طراحی شده است. تحقق این اهداف نیازمند ترسیم نقشه راهی است که در آن نحوه طی مسیر، منابع و امکانات لازم، تقسیم کار در سطح ملی و الزامات در این مسیر به صورت شفاف و دقیق مشخص شده باشد. در تهیه سند ملی تحول بنیادین آموزش و پرورش کوشش شده است تا با الهام‌گیری از اسناد بالادستی و بهره‌گیری از ارزش‌های بنیادین آنها و توجه به اهداف راهبردی نظام جمهوری اسلامی ایران، چشم‌انداز و اهداف تعلیم و تربیت در افق ۱۴۰۴ تبیین شود. هم‌چنین لزوم هماهنگی با حرکت شتابان و تحولات سریع اجتماعی و بهره‌گیری از تجارب موفق آموزشی و تربیتی عصر حاضر، تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت کشور را بیش از پیش نمایان نمود. با بهره‌گیری از توان گروه وسیعی از صاحب‌نظران و متخصصان تعلیم و تربیت حوزوی و دانشگاهی تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش در دستور کار قرار گرفت و تدوین مفاد سند تحول بنیادین پس از تصویب در شورای عالی وزارت آموزش و پرورش، در شورای عالی انقلاب فرهنگی مطرح و پس از جلسات متعدد در شورای عالی انقلاب فرهنگی مورد تصویب قرار گرفت و برای اجرا به وزارت آموزش و پرورش ابلاغ شد (شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۰).

از جمله کانون‌های تأثیرگذار برای اجرایی کردن سند تحول بنیادین، برنامه‌های درسی است. برنامه‌های درسی یکی از مهم‌ترین عناصر و آینه تمام نمای موفقیت و شکست و حتی در بیشتر موارد جهت‌دهنده نظام آموزشی است و محمل مناسبی برای ارائه دانش، تغییر نگرش و آموزش مهارت‌هایی به دانش‌آموزان، بزرگسالان و تصمیم‌گیرندگان اولیه خواهند بود. محصول برنامه درسی کتاب درسی است. بررسی وضعیت موجود کتاب‌های درسی از این جهت مهم است که تصویر دقیقی از کم و کیف توجه به این مضامین به دست می‌دهد و در حکم بررسی وضعیت موجود، بینش‌های لازم را برای برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران طراحی برنامه‌های درسی جهت تدوین برنامه‌ها و پوشش‌دادن حیطه‌ها و برنامه‌های درسی پنهان و مغفول فراهم می‌آورد (نیلی و همکاران، ۱۳۹۳). امروزه در نظام‌های متمرکز اغلب فعالیت‌های آموزشی و پرورشی مدارس در چارچوب کتاب درسی و محتوای آن انجام می‌گیرد. از این‌رو محتوای دروس دربردارنده مجموعه‌ای از دانش‌ها، (حقایق، تبیین‌ها، اصول، تعاریف)، مهارت‌ها، فرآیندها (خواندن، نوشتن، حساب کردن، تفکر منطقی، تصمیم‌گیری، ایجاد ارتباط) و ارزش‌ها (خوب و بد، صحیح و غلط، زشت و زیبا) است که دانش‌آموز در ضمن آموزش یا در فرآیند یاددهی- یادگیری با آن در تعامل قرار می‌گیرد. به‌دنبال تدوین سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در سال ۱۳۹۰ تحول در کتاب‌های درسی آغاز شد و سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی تدوین کتاب‌های درسی جدید در دوره ابتدایی را بر اساس مفاد سند تحول بنیادین آموزش و پرورش آغاز نمود (وفائی و همکاران، ۱۳۹۶). یکی از مهم‌ترین راه‌کارهای اجرا و تحقق ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در دنیای واقعی گنجاندن آنها در محتوای کتاب‌های درسی است. زیرا محتوا یک ویژگی خاص دارد و آن این‌که به‌طور مستقیم با روح و روان دانش‌آموز ارتباط دارد. یکی از مهم‌ترین برنامه درسی مدارس کشور ما، برنامه درسی فارسی است که از پایه اول تا پایان متوسطه به‌صورت مستقیم جزء موضوعات درسی همه دانش‌آموزان است. کتاب درسی فارسی در بردارنده بخش‌های نوشتاری و تصاویر و تمرین‌هایی است که در راستای تحقق هدف‌های کتاب انتخاب و سازماندهی شده است (سلطانی و همکاران، ۱۳۹۷).

خوش‌اخلاق و رهنمایی (۱۳۹۹) در تحلیل محتوای کیفی کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی از منظر ارزش‌های اجتماعی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش دریافتند که در متون درسی این

کتاب به ارزش ایثار و وطن‌دوستی، توجه شایسته‌ای شده است و ارزش‌هایی مانند امانت‌داری، انصاف در روابط با دیگران، تولی و تبری، خدمت به محرومین، عدالت و کارآمدی اجتماعی به‌هیچ وجه مورد توجه قرار نگرفته‌اند و برخلاف انتظار، پرداختن به ارزش‌ها در پایه اول بیش از پایه ششم بوده است. محمودی و ایمانی‌فر (۱۳۹۹) با پژوهشی با عنوان تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی از نظر توجه به اهداف تربیت اجتماعی نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران نشان دادند که در دوره ابتدایی به اهداف پرورش احترام به شخصیت افراد و مراعات حقوق آنها، پرورش روحیه امر به معروف و نهی از منکر و پرورش روحیه نظم در روابط فردی و اجتماعی بیشترین توجه مبذول شده است و به اهداف پرورش روحیه مقاومت در برابر تبلیغات سوء و پرورش روحیه احترام به قانون و التزام به رعایت آن توجه بسیار کمی شده است. جعفری و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی میزان همسویی کتاب فارسی پایه دهم با ساحت‌های شش گانه سند تحول بنیادین پرداختند. یافته‌ها نشان داد که در کتاب ادبیات فارسی پایه دهم توجه به ساحت‌ها ترتیب به از بیشترین به کمترین به این ترتیب می باشد: ساحت سیاسی، اجتماعی؛ ساحت اعتقادی، اخلاقی و دینی؛ ساحت زیبایی‌شناختی و هنری؛ ساحت زیستی- بدنی و ساحت اقتصادی و حرفه‌ای؛ و ساحت علمی و فناوری.

مهرعلیان و همکاران (۱۳۹۸) به تحلیل محتوای کتب پایه سوم ابتدایی با توجه به ساحت زیستی- بدنی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش پرداختند. یافته‌ها حاکی از آن بود که از مجموع ۱۴۲۰ مرتبه توجه به ساحت زیستی- بدنی، کتاب‌های فارسی با ۱۲/۹۰ درصد، هدیه‌های آسمانی با ۱۸/۷۰ درصد، نگارش فارسی با ۲/۷۴ درصد، قرآن با ۱۲/۹۰ درصد، علوم با ۲۵/۷۲ درصد، ریاضی با ۸/۱۴ درصد و مطالعات اجتماعی ۳۱/۷۷ درصد به مقوله‌های مورد بررسی پرداخته‌اند. کتاب مطالعات اجتماعی با ۳۱/۷۷ درصد بیشترین و کتاب نگارش فارسی با ۲/۷۴ درصد کمترین توجه را به خود اختصاص داده‌اند. آقامحمدی (۱۳۹۸) با پژوهشی با عنوان تربیت حرفه‌ای در حاشیه، بررسی میزان انعکاس اهداف ساحت‌های شش گانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در متون درسی نشان داد که میزان توجه به ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در برنامه درسی بسیار مطلوب، ساحت‌های اجتماعی و سیاسی، زیستی و بدنی، و همچنین علمی و فناوری نسبتاً مطلوب، و میزان توجه به ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و اقتصادی و حرفه‌ای نسبتاً نامطلوب، بوده است. بهاری و

همکاران (۱۳۹۷) با تحلیل محتوای کتاب فارسی چهارم دبستان از حیث توجه به مؤلفه‌های هنری و زیباشناختی نشان دادند که در متن، سؤالات و تصاویر کتاب خوانداری و نوشتاری به تمام مؤلفه‌های پرورش تخیل، نوآوری، کنجکاوی، انعطاف‌پذیری، تحرک و پویایی، تنوع طلبی، دقت و توجه، هماهنگی و موزونی، عواطف و احساسات انسانی توجه شده است. جعفری هرندی و همکاران (۱۳۹۷) با پژوهشی با عنوان سیمای فروع دین در محتوای کتاب‌های درسی فارسی دوره‌های ابتدایی و متوسطه نشان دادند که کتاب‌های فارسی به فروع دین، شامل نماز، روزه، خمس، زکات، حج، جهاد، امر به معروف، نهی از منکر، تولی و تبری توجه کرده‌اند.

وفائی و همکاران (۱۳۹۶) به این یافته دست یافتند که در کتاب‌های مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی پایه‌های سوم، چهارم، پنجم و ششم به ساحت‌های شش‌گانه تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش توجه شده است و از میان ابعاد مورد بررسی، بعد علمی و فناوری بیشترین توجه را به خود اختصاص داده است. این در حالی است که بعد اقتصادی و حرفه‌ای کمترین میزان توجه را به خود اختصاص داده است. علی‌پور و همکاران (۱۳۹۶) در بررسی میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمانی دوره دوم ابتدایی نشان دادند که از ساحت‌های شش‌گانه تربیت در سند تحول بنیادین در کتاب هدیه‌های آسمانی، به ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی، ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی، ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری، ساحت تربیت علمی و فناوری، ساحت تربیت زیستی و بدنی و ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای توجه شده و همچنین در کتاب پایه پنجم بیشترین فراوانی مشاهده شد.

ایشاتی و حاجی‌حسین (۱۳۹۶) با پژوهشی با عنوان نقش کتاب فارسی بخوانیم دوره ابتدایی در هویت ملی (با تأکید بر فرهنگ و میراث فرهنگی) نشان دادند که میزان توجه متون کتاب فارسی به مؤلفه هویت ملی در سه پایه بررسی شده یکسان نیست و بیشترین فراوانی این مؤلفه را پایه اول دبستان به خود اختصاص داده؛ درحالی که در کتاب فارسی پایه سوم ابتدایی توجه به مضامین مرتبط با هویت ملی تقلیل یافته است. همچنین مؤلفه آشنایی با فرهنگ و روش زندگی اسلامی بیش از سایر شاخص‌ها در متون استفاده شده است. رهبری و همکاران (۱۳۹۴) با بررسی جایگاه هویت ملی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران به این نتیجه دست یافتند که هویت ملی ایرانی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، ترکیبی از سه

بعد هویت اسلامی (توحید، اصول و آموزه‌های اسلامی، حیات طیبه، عدالت، مهدویت و انتظار، امر به معروف و نهی از منکر، ولایت فقیه، حجاب)، هویت ایرانی (توسعه بومی، وحدت ملی، زبان فارسی، روحیه انقلابی و جهادی، میراث فرهنگی و تمدنی، سرود و پرچم ملی، آمیختگی اسلام و ایران، سرزمین ایران) و هویت متجددانه (فناوری‌های نوین، رسانه و زبان خارجی) می‌باشد که می‌تواند موجبات همبستگی ملی را در میان دانش‌آموزان فراهم نماید که در این میان، لایه هویت اسلامی از برجستگی و تأکید بیشتری در این سند برخوردار است.

آتشک و همکاران (۱۳۹۱) با تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی از منظر اهداف اخلاقی مصوب دوره ابتدایی نشان دادند که در محتوای کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی، بیشترین توجه به مؤدب و مهربان بودن دانش‌آموز و کمترین توجه به آشکار بودن مظاهر حیا و عفت در دانش‌آموز شده است. یافته‌های پژوهش منصوری و فریدونی (۱۳۸۸) که میزان توجه به مقوله‌های هویت ملی در کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی، در حدود هفت درصد کل محتوای کتاب‌ها بوده است که بخش ناچیزی را تشکیل می‌دهد.

با توجه به مطالب ارائه شده، این پژوهش در صدد است تا مفاهیم، اصول، انگیزه‌ها، نیازها، نگرش‌ها و کلیه اجزای مطرح شده در محتوای کتاب‌های درسی فارسی در تمامی پایه‌های دوره ابتدایی را مورد بررسی علمی و عملی قرار داده و با اهداف برنامه‌های درسی این دوره بر اساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مورد تطبیق قرار دهد. در نهایت، این پژوهش در پی بررسی میزان توجه کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی به ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش می‌باشد و به دنبال پاسخ به این سؤال‌های پژوهشی است.

سؤال اول: توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی چگونه است؟

سؤال دوم: توجه به ساحت اعتقادی، اخلاقی و عبادی در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی چگونه است؟

سؤال سوم: توجه به ساحت اجتماعی و سیاسی در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی چگونه است؟

سؤال چهارم: توجه به ساحت اقتصادی و حرفه‌ای در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی چگونه است؟

سؤال پنجم: توجه به ساحت زیستی و بدنی در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی چگونه است؟

سؤال ششم: توجه به ساحت علمی و فناوری در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی چگونه است؟

سؤال هفتم: توجه به ساحت زیبایی‌شناختی و هنری در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی چگونه است؟

روش‌شناسی

این پژوهش به علت کاربرد نتایج آن در حل مسائل و کمک به بهبود محتوای آموزشی کتاب درسی فارسی دوره ابتدایی، کاربردی است. روش این پژوهش کیفی از نوع تحلیل محتوا می‌باشد. جامعه تحلیلی پژوهش شامل شش عنوان کتاب درسی فارسی پایه‌های اول، دوم، سوم، چهارم، پنجم و ششم دوره ابتدایی در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰) است. با توجه به ماهیت موضوع و محدودیت جامعه پژوهش، نمونه‌گیری انجام نشد و کل جامعه تحلیلی مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت. در واقع، واحد تحلیل، صفحات کتاب درسی فارسی دوره ابتدایی شامل متون، پرسش‌ها، تمرین‌ها و تصاویر می‌باشد.

در این پژوهش، به منظور انجام تحلیل محتوا، ابتدا مؤلفه‌های مرتبط با ابعاد شش‌گانه تربیت از سند تحول بنیادین آموزش و پرورش استخراج شد و به دنبال آن محتوا بر اساس آن چارچوب مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. ابزار جمع‌آوری اطلاعات سیاهه تحلیل محتوا بوده است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در دو مرحله تدوین شد. مرحله اول: تعیین مؤلفه‌های مفهومی ساحت‌های شش‌گانه تربیتی به همراه گویه‌های مورد نظر و مرحله دوم: تدوین فهرست سیاهه بررسی محتوا است.

مرحله اول: تعیین مؤلفه‌های مفهومی ساحت‌های شش‌گانه تربیتی به همراه گویه‌های مورد نظر: در این مرحله روش کار به این صورت بود که ابتدا با توجه به سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (ساحت‌های شش‌گانه تربیت) و با توجه به اهداف پژوهش ابعاد ساحت‌های شش‌گانه تربیت استخراج شدند و به دنبال آن بر اساس ابعاد تعیین شده، مؤلفه‌های مرتبط با هر یک از ابعاد نیز

تعیین شدند و در ادامه گویه‌های مرتبط با هر یک از مؤلفه‌ها نیز تعیین گردیده است؛ که در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. ابعاد، مؤلفه‌ها و گویه‌های ساحت‌های شش‌گانه تربیت در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

ابعاد	مؤلفه‌ها	گویه‌ها
اعتقادی، اخلاقی، عبادی	اعتقادی	پذیرش آگاهانه اصول دین و مذهب (توحید، نبوت، امامت، عدل و معاد)، تسلیم بودن در برابر قضاء و قدر الهی، پرهیز از تحجر و خرافه‌گویی، امیدواری به رحمت خدا، دینداری و اخلاق، حفظ کرامت و عزت‌نفس، عقلانیت محوری، کسب بصیرت دینی، تعالی ارزش‌های دینی، ارزش‌های عام انسانی، حرکت از الزام بیرونی به الزام درونی، توازن بین ظاهر و باطن، خودشناسی، توجه کردن به ارزش‌های الهی به جای ارزش‌های غیرالهی، اقدام به عمل برای خدا، ناظر دانستن خداوند در همه احوال، توکل بر خدا، راضی بودن به رضای خداوند، محوریت دین در همه امور زندگانی، تقوا، توبه، خاشع بودن، گریستن از خوف الهی، تواضع، یادآوری و شکرگزاری نعمت‌ها
	اخلاقی	گسترش فضائل (صبر، توکل، شکرگزاری، وفای به عهد و همنشینی با نیکان و اصلاح و خودسازی)، مبارزه با رذائل (عجب و خودپسندی، مصاحبت با بدان)، عدالت‌محوری
	عبادی	انجام واجبات، التزام عملی به ارزش‌ها و احکام اسلامی، دعا و استعانت از خدا، امر به‌معروف و نهی از منکر، جهاد با نفس
سیاسی، اجتماعی	سیاسی	آشنایی با قهرمانان و اسطوره‌های تاریخی و رهبران ملی و مذهبی و نهادهای سیاسی، احساس مسؤولیت، علاقه‌مندی به سنت‌ها و ارزش‌ها، اطاعت از قوانین، پرداخت مالیات، مشارکت فعال در تصمیم‌گیری، دفاع از اهداف و آرمان‌های ملی، ستایش و تمجید از افتخارات، ادای احترام به نمادهای ملی، حرمت نهادن به حقوق دیگران، ارتباط با نهادهای دولتی، هنجارهای اجتماعی، جلوگیری از خودکامگی و استبداد، توجه به اقلیت‌های دینی، مردم‌سالاری، تأکید بر حقوق متقابل مردم و حاکمان، مشارکت مردم در تعیین سرنوشت، نظارت و پاسخگویی، اصلاح شرایط
	اجتماعی	ارتباط مناسب با دیگران (اعضای خانواده، خویشاوندان، دوستان، همسایگان و...)، پاکیزگی و وقت‌شناسی، مؤدب و آرام بودن، منتظر نوبت شدن، احترام و اطاعت از بزرگتر و مربیان، احترام قائل‌شدن برای سایر

جدول ۱. ابعاد، مؤلفه‌ها و گویه‌های ساحت‌های شش‌گانه تربیت در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

ابعاد	مؤلفه‌ها	گویه‌ها
		دیدگاه‌ها، سعه‌صدر، ارتباط با نهادهای مدنی و اجتماعی، کسب دانش و مهارت‌های اجتماعی، خانواده صالح، جامعه صالح، توجه به نهاد خانواده، اخلاق شهروندی، اخلاق اجتماعی، آیین‌نامه‌های اخلاقی، فضیلت‌مداری، مدیریت زندگی فردی و اجتماعی، حفظ شأن و جایگاه انسانی، قانون‌مندی، شایسته‌سالاری، حق برخورداری از احترام و محبت، حفظ اسرار دیگران، وفای به عهد، رسیدگی و نظارت بر زندگی محرومین، پرهیز از مصاحبت با بدان، توصیه به همنشینی با نیکان
زیستی و بدنی	زیستی	حفاظت از منابع طبیعی و احترام به طبیعت، حفظ بهداشت زیستی، زیست بوم شهری، منابع طبیعی
	بدنی	رعایت بهداشت جسمی و روانی، تقویت قوای جسمی و روانی، مبارزه با عوامل ضعف و بیماری، آرایش ظاهری، استحمام بدن، سلامت فردی و اجتماعی، تعامل مستمر روح و بدن
زیبایی‌شناختی و هنری	زیبایی‌شناختی و هنری	زیباسازی محیط زندگی، تخیل، نیکو داشتن هنر، آرامش روانی، زیبایی ظاهری، درک موضوعات ذهنی، توان درک خلق آثار هنری، خلق معنا و کشف معنا، دریافت احساس و معنا، خیال‌پردازی و عواطف، تولید هنر، ارزش‌مداری
اقتصادی و حرفه‌ای	اقتصادی حرفه‌ای	پرهیز از بطالت و بیکاری، پرهیز از اسراف و تبذیر، توجه به کارآفرینی، کسب درآمد حلال، توجه به انتخاب آگاهانه شغل مناسب با توجه به توانایی، حفظ و توسعه ثروت، اقتصاد و معیشت، قوانین کسب‌وکار، تحول مشاغل و حرفه‌ها، اخلاق و ارزش‌ها
علمی و فناوری	علمی و فناوری	قضاوت با معیار روشن و پرهیز از تعجیل در قضاوت، استدلال در امور، حقیقت‌جویی، بررسی مسائل از زوایای مختلف، دوری از اغراض شخصی، شفاف‌سازی و عینیت‌گرایی در امور، انعطاف‌پذیری در عقاید، شک‌گرایی معقول (تردید سازنده)، احترام قائل شدن برای سایر دیدگاه‌ها، تلفیق علم و فناوری، تلفیق و هماهنگی علم و دین، تفکر علمی و منطقی، خلاقیت و نوآوری، فهم و درک دانش، پایان‌ناپذیری دانش، تحول در دانش، تلفیق و هماهنگی، علم و عمل، حقیقت‌جویی

مرحله دوم: تدوین فهرست سیاهه بررسی محتوا: بر اساس چارچوب مفهومی تدوین شده سیاهه وارسی محتوا تدوین شد. یعنی که جدولی تنظیم شده است که در ستون اول ساحت‌های شش‌گانه تربیت، در ستون دوم به تفکیک در ردیف‌های جداگانه تک‌تک مؤلفه‌های هر بعد و در ستون سوم مصادیق مؤلفه‌ها (گویه‌ها) و در ستون چهارم حضور و یا عدم حضور آن در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی قرار داده شد. لازم به ذکر است که چنین سیاهه وارسی به تفکیک برای هر پایه به‌طور جداگانه تدوین شده است.

از آن جا که معیارهای دقت در تحلیل محتوا را اعتبار، انتقال پذیری، قابلیت اعتماد و قابلیت تأیید بیان می‌کنند، جهت تعیین اعتبار از راهبردی چون بازبینی صاحب نظران استفاده شد. برای سنجش بازبینی صاحب‌نظران، گویه‌های مفهومی ابعاد و مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین تدوین شده در اختیار صاحب نظران و متخصصان آشنا به سند تحول بنیادین تربیت قرار داده شد. سپس بر اساس نظرات دریافتی از صاحب‌نظران و متخصصان، اصلاحات پیشنهادی انجام و چارچوب اصلاحی مجدداً در اختیار صاحب‌نظران و متخصصان قرار داده شد که در نهایت چارچوب نهایی و همین‌طور انطباق ابعاد با مؤلفه‌ها و گویه‌های مورد نظر را مورد تأیید قرار دادند. به منظور صحت گزارش‌های اطلاعات درباره گویه‌های مرتبط با ساحت‌های شش‌گانه از روایی توصیفی استفاده شده است. این نوع از روایی بدین جهت مهم می‌باشد که توصیف داده‌ها یکی از اهداف عمده در همه پژوهش‌های کیفی است. در این پژوهش برای روایی توصیفی سعی شده است ابعاد و مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین شناسایی و گردآوری شود. در روایی توصیفی، تکثر صاحب نظران و متخصصان به معنی استفاده از چندین مشاهده‌گر برای ثبت و توصیف گویه‌های ساحت‌های شش‌گانه و زمینه‌های مرتبط که در آن قرار دارند، می‌باشد. بهره‌گیری از چندین متخصص امکان کنترل چندگانه مشاهدات برای اطمینان از توافق مشاهده‌گران در مورد آنچه اتفاق افتاده را بوجود آورد. یعنی گویه‌ها توسط چندین صاحب‌نظر و متخصص تأیید شده است که در نتیجه امکان این که ناظران خارجی پژوهش، صحت صاحب‌نظران و متخصصان گزارش شده را مورد شک قرار دهند، کاهش یافته است.

برای روایی تفسیری به این صورت عمل شد که از سه نفر پژوهشگر به‌عنوان کدگذار و مفسر استفاده شد و در جلسات هماهنگی توافق نهایی در مورد کدهای مورد استفاده به‌دست آمد. در

نهایت برای روایی نظری سعی شده است تا ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول مورد استفاده قرار گیرد؛ که از اعتبار علمی بالایی برخوردار باشند؛ که در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. مؤلفه‌ها و گویه‌های نهایی ساحت‌های شش‌گانه تربیت در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

ابعاد	مؤلفه‌ها	گویه‌ها
اعتقادی، اخلاقی، عبادی	اعتقادی	آشنایی و پذیرش اصول دین و مذهب (توحید، نبوت، امامت، عدل و معاد)، تسلیم در برابر قضاء و قدر الهی، آشنایی با صفات مهربانی، بخشندگی، دانایی و توانایی خداوند، امیدواری به رحمت خدا، دین‌داری و کسب بصیرت دینی، تقویت ایمان و اعتقاد به مبانی اسلامی، توکل بر خدا، پرورش روحیه مبارزه با کفر، شرک و نفاق
	اخلاقی	آشنایی با روش زندگی و آموزه‌های اخلاقی پیشوایان دینی، توجه و گسترش فضایل اخلاقی (توکل، شکرگزاری، وفای به عهد، صبر و....)، اصلاح و خودسازی آداب و رفتار فردی و اجتماعی، مبارزه و پرهیز با رذایل غیراخلاقی (عجب و خودپسندی، دروغگویی و.....)، ایجاد زمینه لازم برای خودشناسی به منظور خداشناسی، تزکیه و تهذیب نفس و مکارم اخلاقی بر اساس تقوای اسلامی، پرورش روحیه اعتماد به نفس، استقلال شخصیت و نفی اتکا به دیگران، تقویت احساس کرامت اخلاقی، پرورش روحیه نظم و انضباط، عدالت‌محوری
	عبادی	انجام واجبات (نماز، روزه)، پرورش روحیه تعبد آگاهانه، یاد خدا و التزام عملی به احکام و آداب اسلامی، دعا و استعانت از خدا، جهاد با نفس، امر به‌معروف و نهی از منکر، عمل کردن به ارزش‌های الهی
سیاسی، اجتماعی	سیاسی	آشنایی با نهادهای سیاسی و روش‌ها و شیوه‌های اعمال حاکمیت در جامعه، آشنایی با قهرمانان و اسطوره‌های تاریخی و رهبران ملی و مذهبی، تعامل شایسته با نهاد دولت و سایر نهادهای مدنی و سیاسی، تمایل به مشارکت در تعیین سرنوشت کشور (انتخابات)، شناخت استعمار و استکبار جهانی و ضرورت مبارزه با آن، علاقه‌مندی به سنت‌ها و ارزش‌ها، اطاعت از قوانین، تفاهم بین‌المللی، حفظ وحدت و تفاهم ملی، مشارکت فعال در تصمیم‌گیری، دفاع از اهداف و آرمان‌های ملی، ستایش و تمجید از افتخارات، ادای احترام به نمادهای ملی، تقویت درک و فهم سیاسی، تأکید بر حقوق متقابل مردم و حاکمان

جدول ۲. مؤلفه‌ها و گویه‌های نهایی ساحت‌های شش‌گانه تربیت در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

ابعاد	مؤلفه‌ها	گویه‌ها
	اجتماعی	آشنایی با هنجارهای اجتماعی (رعایت قانون، مسؤولیت‌پذیری، مشارکت اجتماعی، پاسداشت ارزش‌های اجتماعی)، آشنایی و ارتباط مناسب با اعضای خانواده، آشنایی و ارتباط مناسب با خویشاوندان، آشنایی و ارتباط مناسب با دوستان، آشنایی و ارتباط مناسب با همسایگان، آشنایی و ارتباط با نهادهای مدنی و اجتماعی، اخلاق اجتماعی و مهارت‌های ارتباطی (بردباری، وفاق و همدلی، درک و فهم اجتماعی، مسالمت‌جویی، عدالت اجتماعی، درک و تعامل میان فرهنگی)، ایجاد روحیه نقادی و انتقادپذیری، سعه‌صدر و تحمل آرای دیگران در برخورد اندیشه‌ها، تقویت روحیه گذشت، فداکاری و ایثار در روابط اجتماعی، احترام و اطاعت از بزرگتر و مربیان، پرورش روحیه تحقق بخشیدن به قسط و عدالت اجتماعی، تعلق خاطر خود نسبت به وطن و نمادهای آن، مهارت‌های شهروندی، مدیریت زندگی فردی و اجتماعی، پرورش روحیه احترام به قانون و التزام به رعایت آن، حق برخورداری از احترام و محبت، رعایت نظم و قانون در روابط خانوادگی و اجتماعی
زیستی و بدنی	زیستی	حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست، احترام به طبیعت و محیط زندگی، حفظ بهداشت زیست محیطی، حفظ و نگهداری زیست بوم شهری، آگاه سازی نسبت به اثرات منفی آلودگی و تخریب محیط زیست، تقویت احساس تعهد فکری و التزام عملی نسبت به محیط زیست، کسب آگاهی نسبت به اهمیت محیط زیست، آشنایی با محیط زندگی و تأثیر رفتار فرد بر محیط، مشارکت در طرح‌ها و برنامه‌های بهداشتی محیط زیست، آشنایی با ابزارها، وسایل و روش‌های پاگیزگی محیط زیست
	بدنی	حفظ و ارتقای سلامت و بهداشت روانی، حفظ و ارتقای سلامت و بهداشت جسمی، تقویت قوای جسمی و روانی، مبارزه با عوامل ضعف و بیماری، توجه به آرایش ظاهری و بهداشت فردی و گروهی (استحمام بدن)، توجه به ویژگی‌ها، نیازها و توانمندی‌های جسمی، حرکتی و روانی، توجه به سلامت فردی و اجتماعی، مشارکت در طرح‌ها و برنامه‌های بهداشت، سلامت، تفریحات سالم، تربیت بدنی و فعالیت‌های ورزشی، آشنایی با ابزارها و وسایل ورزشی، آموزش و رعایت بهداشت فردی و جمعی

جدول ۲. مؤلفه‌ها و گویه‌های نهایی ساحت‌های شش‌گانه تربیت در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

ابعاد	مؤلفه‌ها	گویه‌ها
زیبایی‌شناختی و هنری	زیبایی‌شناختی هنری	توجه به زیباسازی محیط زندگی، نیکو داشتن هنر، آرامش روانی، زیبایی ظاهری، درک موضوعات ذهنی، توان درک خلق آثار هنری، خیال‌پردازی و عواطف، خلق معنا و کشف معنا، دریافت احساس و معنا، تولید هنر، پرورش و هدایت ذوق و استعدادهای هنری و زیبایی‌شناسی، توجه به قدرت تخیل، تجسم، خلاقیت و ایده‌پردازی
اقتصادی و حرفه‌ای	اقتصادی حرفه‌ای	درک و فهم مسائل اقتصادی، توجه به مفاهیم پایه اقتصاد (فایده، هزینه، مصرف)، روش‌های مصرف بهینه در زندگی شخصی و خانوادگی، توجه به مفاهیم عمومی اقتصاد (تولید، توزیع، مصرف) و درک نقش مسؤولیت‌پذیری و انضباط مالی در فعالیت‌های اقتصادی، توجه به مفاهیم اخلاق اقتصادی (کار و تلاش، رعایت حق‌الناس، نیکوکاری، امانت‌داری، پرهیز از اسراف و تبذیر)، توجه به مهارت حرفه‌ای، التزام به اخلاق حرفه‌ای، پرهیز از بطالت و بیکاری، تحول مشاغل و حرفه‌ها، اخلاق و ارزش‌ها، توجه به کارآفرینی، کسب درآمد حلال، توجه به انتخاب آگاهانه شغل مناسب با توجه به توانایی، تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت، اهتمام به بسط عدالت اقتصادی، احکام معاملات و التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی، مراعات قوانین کسب وکار
علمی و فناوری	علمی و فناوری	فهم و درک انواع دانش‌های مفید و لازم برای زندگی، کسب مهارت دانش‌افزایی، به‌کارگیری شیوه تفکر علمی و منطقی در حل مسائل زندگی، بینش و تفکر فناورانه برای بهبود کفیت زندگی روزمره، توان تفکر انتقادی، بهره‌گیری از مهارت‌های پایه یادگیری (خواندن، نوشتن، حساب کردن)، کسب مهارت‌های پایه فناوری، استفاده از مهارت‌های کار عملی و تفکر برای حل مسائل روزمره زندگی، استفاده از ایده‌ها و یافته‌های حاصل از فعالیت‌های علمی، پژوهشی، استفاده از یافته‌های علمی و فناورانه و بهره‌گیری از مهارت‌های پایه فناوری، توجه به علوم و فنون و مهارت‌های مورد نیاز فرد و جامعه، تقویت روحیه حقیقت جویی، تعقل و تفکر، مطالعه، بررسی، تعمق، پژوهش، نقادی و ابتکار، بررسی مسائل از زوایای مختلف، تلفیق علم و فناوری، کسب دانش، خلاقیت و نوآوری در انواع دانش

پس از اتمام گردآوری داده‌ها، بازبینی و کدگذاری آنان انجام شد. در این پژوهش به منظور انجام تحلیل محتوا، ابتدا مؤلفه‌های مرتبط با ابعاد شش‌گانه تربیت از سند تحول بنیادین آموزش و پرورش استخراج شد و به‌دنبال آن محتوا بر اساس آن چارچوب و با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی (جدول فراوانی و درصد) در فرآیند تحلیلی آنتروپی شانون[1]، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. روش آنتروپی شانون پردازش داده‌ها را در بحث تحلیل محتوا با نگاه جدید و به‌صورت کمی و کیفی مطرح می‌کند. بر اساس این روش تحلیل داده‌ها، در تحلیل محتوا بسیار قوی‌تر و معتبرتر عمل می‌کند. آنتروپی در تئوری اطلاعات، شاخصی است برای اندازه‌گیری عدم اطمینان که به‌وسیله یک توزیع احتمال بیان می‌شود (یوسفیان اهری و همکاران، ۱۳۹۹). مراحل فن تحلیل محتوا ۱) آماده‌سازی و سازمان‌دهی پیام ۲) بررسی مواد پیام ۳) پردازش داده‌ها است. روش جدید آنتروپی شانون در حوزه مرحله ۳ یعنی پردازش داده‌های جمع‌آوری‌شده از پیام قرار می‌گیرد. یعنی پس از رمزگذاری پیام و مقوله‌بندی آن، اطلاعات به‌دست‌آمده تحلیل می‌شوند. پس از تدوین سیاهه وارسی محتوا و محاسبه روایی محتوایی آن، تحلیل محتوا آغاز گردید. بدین معنی که کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی از پایه اول تا ششم (بخش محتوا، تصاویر و فعالیت‌ها) تک‌تک با استفاده از سیاهه وارسی محتوا مورد وارسی قرار گرفت و موارد همسو ثبت شد. سپس داده‌ها در فرایند تحلیلی آنتروپی شانون تجزیه، تحلیل و تفسیر شدند.

یافته‌ها

سؤال اول: توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی چگونه است؟

نتایج یافته‌ها نشان داد که در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی در مجموع، ۱۴۳۸ مرتبه به ساحت‌های شش‌گانه تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش توجه شده است. از بین کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی یعنی پایه‌های اول تا ششم، بیشترین توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب فارسی دوره ابتدایی پایه ششم و کمترین توجه در کتاب فارسی دوره ابتدایی پایه اول شده است. همچنین این نتایج نشان می‌دهد که میزان یکسانی

1. Shannon entropy

در پرداختن به ساحت‌های شش‌گانه تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی یعنی پایه‌های اول تا ششم دیده نمی‌شود. وضعیت توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیتی سند تحول بنیادین کتاب‌های فارسی به ترتیب عبارت است از پایه ششم، پایه دوم، پایه سوم، پایه چهارم، پایه پنجم و پایه اول. همچنین یافته‌ها نشان داد که در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی بیشترین توجه به بعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی و کمترین توجه به بعد اقتصادی و حرفه‌ای شده است. این نتایج همچنین نشان داد، توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی از توزیع یکسان برخوردار نمی‌باشند؛ که به ترتیب بعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی، بعد اجتماعی و سیاسی، بعد اقتصادی و حرفه‌ای، بعد زیستی و بدنی، بعد علمی و فناوری و بعد زیبایی‌شناختی و هنری توجه را به خود اختصاص داده‌اند.

لازم به ذکر است جهت پی‌بردن به بار اطلاعاتی داده‌های حاصل به بهنجار کردن آنها پرداخته شد. که پس از نرمال‌سازی داده‌ها با استفاده از فرمول مرحله دوم روش آنتروپی شانون مقدار بار اطلاعاتی (عدم اطمینان) هر یک از مؤلفه‌ها به‌دست آمد. تحلیل داده‌های حاصل، حاکی از این است که بعد اجتماعی و سیاسی بیشترین و بعد زیستی و بدنی با کمترین بار اطلاعاتی برخوردار می‌باشند؛ که بر اساس روش آنتروپی شانون هر مقوله‌ای که دارای بار اطلاعاتی بیشتری است از درجه اهمیت بیشتری برخوردار است. همچنین نتایج نشان داد، میزان بار اطلاعاتی ساحت‌های شش‌گانه تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی از درجه اهمیت یکسانی برخوردار نمی‌باشند که به ترتیب بعد علمی و فناوری، بعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی، بعد اقتصادی و حرفه‌ای، بعد زیبایی‌شناختی و هنری و بعد زیستی و بدنی از میزان بار اطلاعاتی را به خود اختصاص داده‌اند؛ جهت آگاهی از ضریب اهمیت ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین، پردازش در سطح بالاتری انجام شد. داده‌ها نشان داد که از بین ساحت‌های شش‌گانه تربیتی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی بیشترین ضریب اهمیت مربوط به بعد زیستی و بدنی و کمترین ضریب اهمیت مربوط به بعد اجتماعی و سیاسی است. این نتایج همچنین نشان می‌دهد، ضریب اهمیت ساحت‌های شش‌گانه تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی از توزیع یکسانی برخوردار نمی‌باشند که به ترتیب ضریب

اهمیت آنها عبارت است از زیستی و بدنی، بعد زیبایی‌شناختی و هنری، بعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی، بعد اقتصادی و حرفه‌ای، بعد علمی و فناوری و بعد اجتماعی و سیاسی. بر اساس روش آنتروپی شانون ضریب اهمیت، شاخصی است که مقوله‌های حاصل بر اساس آن رتبه‌بندی می‌شوند که هر چه مقدار ضریب اهمیت، مقوله‌ای بیشتری باشد، آن مقوله از نظر رتبه از اهمیت بیشتری برخوردار است؛ از این‌رو ضریب اهمیت توجه به هر یک از ساحت‌های شش‌گانه تربیتی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی به ترتیب اولویت عبارت است از: زیستی و بدنی، زیبایی‌شناختی و هنری، اعتقادی، اخلاقی و عبادی، اقتصادی و حرفه‌ای، علمی و فناوری و اجتماعی و سیاسی.

سؤال دوم: توجه به ساحت اعتقادی، اخلاقی و عبادی در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی چگونه است؟

نتایج یافته‌های نشان داد که از بین کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی یعنی پایه‌های اول تا ششم، بیشترین توجه به بعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی در کتاب فارسی دوره ابتدایی پایه ششم و کمترین توجه در کتاب فارسی دوره ابتدایی پایه اول شده است. همچنین این نتایج نشان می‌دهد که میزان یکسانی در پرداختن به بعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی یعنی پایه‌های اول تا ششم دیده نمی‌شود. وضعیت توجه به بعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی در کتاب‌های فارسی به ترتیب عبارت است از پایه ششم، پایه چهارم، پایه دوم، پایه پنجم، پایه سوم و پایه اول. از بین گویه‌های مربوط به بعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی در کتاب درسی فارسی پایه اول دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه آشنایی و پذیرش اصل توحید و کمترین توجه به گویه آشنایی و پذیرش اصل معاد و انجام واجبات (نماز، روزه) شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند آشنایی با روش زندگی و آموزه‌های اخلاقی پیشوایان دینی و پرورش روحیه نظم و انضباط پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی در کتاب درسی فارسی پایه دوم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه توجه و گسترش فضایل اخلاقی (شکرگزاری، وفای به عهد و صبر) و کمترین توجه به گویه آشنایی و پذیرش اصل امامت شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند آشنایی با روش زندگی و آموزه‌های اخلاقی پیشوایان دینی و آشنایی و پذیرش اصل عدل اشاره نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی در کتاب

درسی فارسی پایه سوم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه توجه و گسترش فضایل اخلاقی (شکرگزاری، وفای به عهد و صبر) و کمترین توجه به گویه آشنایی با روش زندگی و آموزه‌های اخلاقی پیشوایان دینی شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند پرورش روحیه اعتماد به نفس، استقلال شخصیت و نفی اتکا به دیگران و آشنایی و پذیرش اصل عدل اشاره نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی در کتاب درسی فارسی پایه چهارم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه آشنایی و پذیرش اصل توحید و کمترین توجه به گویه آشنایی و پذیرش اصل امامت شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند آشنایی و پذیرش اصل معاد پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی در کتاب درسی فارسی پایه پنجم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه آشنایی و پذیرش اصل توحید و کمترین توجه به گویه آشنایی و پذیرش اصل نبوت و آشنایی با روش زندگی و آموزه‌های اخلاقی پیشوایان دینی شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند آشنایی و پذیرش اصل عدل و پرورش روحیه نظم و انضباط پرداخته نشده است. همچنین از بین گویه‌های مربوط به بعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی در کتاب درسی فارسی پایه ششم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه توجه و گسترش فضایل اخلاقی (شکرگزاری، وفای به عهد و صبر) و کمترین توجه به گویه آشنایی با روش زندگی و آموزه‌های اخلاقی پیشوایان دینی و آشنایی و پذیرش اصل عدل شده است و همچنین به گویه تزکیه و تهذیب نفس و مکارم اخلاقی بر اساس تقوای اسلامی پرداخته نشده است.

سؤال سوم: توجه به ساحت اجتماعی و سیاسی در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی چگونه است؟

نتایج یافته‌ها نشان داد که از بین کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی یعنی پایه‌های اول تا ششم، بیشترین توجه به بعد اجتماعی و سیاسی در کتاب فارسی دوره ابتدایی پایه اول و کمترین توجه در کتاب فارسی دوره ابتدایی پایه سوم شده است. همچنین این نتایج نشان می‌دهد که میزان یکسانی در پرداختن به بعد اجتماعی و سیاسی در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی یعنی پایه‌های اول تا ششم دیده نمی‌شود. وضعیت توجه به بعد اجتماعی و سیاسی در کتاب‌های فارسی به ترتیب عبارت است از پایه اول، پایه دوم، پایه‌های چهارم و ششم، پایه پنجم و پایه سوم. از بین گویه‌های مربوط به بعد اجتماعی و سیاسی در کتاب درسی فارسی پایه اول دوره ابتدایی بیشترین توجه به

گویه ادای احترام به نمادهای ملی و کمترین توجه به گویه آشنایی و ارتباط با نهادهای مدنی و اجتماعی و ستایش و تمجید از افتخارات شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه پرورش روحیه احترام به قانون و التزام به رعایت آن پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد اجتماعی و سیاسی در کتاب درسی فارسی پایه دوم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه اخلاق اجتماعی و مهارت ارتباطی (بردباری، وفاق و همدلی، درک و فهم اجتماعی، مسالمت‌جویی، عدالت اجتماعی) و کمترین توجه به گویه علاقه‌مندی به سنت‌ها و ارزش‌ها و رعایت نظم و قانون در روابط خانوادگی و اجتماعی شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه تقویت روحیه گذشت، فداکاری و ایثار در روابط اجتماعی اشاره نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد اجتماعی و سیاسی در کتاب درسی فارسی پایه سوم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه ادای احترام به نمادهای ملی و کمترین توجه به گویه آشنایی و ارتباط مناسب با همسایگان و احترام و اطاعت از بزرگتر و مربیان شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه آشنایی با هنجارهای اجتماعی (رعایت قانون، مسؤولیت‌پذیری، مشارکت اجتماعی، پاسداشت ارزش‌های اجتماعی) و پرورش روحیه احترام به قانون و التزام به رعایت آن پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد اجتماعی و سیاسی در کتاب درسی فارسی پایه چهارم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه آشنایی و ارتباط مناسب با اعضای خانواده و کمترین توجه به گویه آشنایی و ارتباط مناسب با همسایگان و پرورش روحیه احترام به قانون و التزام به رعایت آن شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه آشنایی و ارتباط مناسب با خویشاوندان و آشنایی و ارتباط با نهادهای مدنی و اجتماعی پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد اجتماعی و سیاسی در کتاب درسی فارسی پایه پنجم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه آشنایی با قهرمانان و اسطوره‌های تاریخی و رهبران ملی و مذهبی و کمترین توجه به گویه علاقه‌مندی به سنت‌ها و ارزش‌ها و آشنایی و ارتباط مناسب با دوستان شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه آشنایی و ارتباط مناسب با خویشاوندان و مدیریت زندگی فردی و اجتماعی پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد اجتماعی و سیاسی در کتاب درسی فارسی پایه ششم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه آشنایی با قهرمانان و اسطوره‌های تاریخی و رهبران ملی و مذهبی و کمترین توجه به گویه آشنایی با هنجارهای اجتماعی (رعایت قانون، مسؤولیت‌پذیری، مشارکت اجتماعی، پاسداشت ارزش‌های

اجتماعی) شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه آشنایی و ارتباط مناسب با خویشاوندان و تمایل به مشارکت در تعیین سرنوشت کشور (انتخابات) پرداخته نشده است.

سؤال چهارم: توجه به ساحت اقتصادی و حرفه‌ای در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی چگونه است؟

نتایج یافته‌ها نشان داد که از بین کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی یعنی پایه‌های اول تا ششم، بیشترین توجه به بعد اقتصادی و حرفه‌ای در کتاب فارسی دوره ابتدایی پایه ششم و کمترین توجه در کتاب فارسی دوره ابتدایی پایه دوم شده است. همچنین این نتایج نشان می‌دهد که میزان یکسانی در پرداختن به بعد اقتصادی و حرفه‌ای در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی یعنی پایه‌های اول تا ششم دیده نمی‌شود. وضعیت توجه به بعد اقتصادی و حرفه‌ای در کتاب‌های فارسی به ترتیب عبارت است از پایه ششم، پایه چهارم، پایه پنجم، پایه سوم، پایه اول و پایه دوم. از بین گویه‌های مربوط به بعد اقتصادی و حرفه‌ای در کتاب درسی فارسی پایه اول دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه توجه به انتخاب آگاهانه شغل مناسب با توجه به توانایی و کمترین توجه به گویه پرهیز از بطالت و بیکاری و کسب درآمد حلال شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت و توجه به مفاهیم پایه اقتصاد (فایده، هزینه، مصرف)، روش‌های مصرف بهینه در زندگی شخصی و خانوادگی پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد اقتصادی و حرفه‌ای در کتاب درسی فارسی پایه دوم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه توجه به مفاهیم اخلاق اقتصادی (کار و تلاش، رعایت حق‌الناس، نیکوکاری، امانت‌داری، پرهیز از اسراف و تبذیر) و کمترین توجه به گویه کسب درآمد حلال شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت و توجه به مفاهیم پایه اقتصاد (فایده، هزینه، مصرف)، روش‌های مصرف بهینه در زندگی شخصی و خانوادگی پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد اقتصادی و حرفه‌ای در کتاب درسی فارسی پایه سوم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه توجه به مفاهیم اخلاق اقتصادی (کار و تلاش، رعایت حق‌الناس، نیکوکاری، امانت‌داری، پرهیز از اسراف و تبذیر) و کمترین توجه به گویه توجه به انتخاب آگاهانه شغل مناسب با توجه به توانایی شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت و توجه به مفاهیم پایه اقتصاد (فایده، هزینه، مصرف)، روش‌های مصرف بهینه در زندگی شخصی و خانوادگی پرداخته

نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد اقتصادی و حرفه‌ای در کتاب درسی فارسی پایه چهارم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه توجه به مفاهیم اخلاق اقتصادی (کار و تلاش، رعایت حق‌الناس، نیکوکاری، امانت‌داری، پرهیز از اسراف و تبذیر) و کمترین توجه به گویه توجه به مفاهیم پایه اقتصاد (فایده، هزینه، مصرف)، روش‌های مصرف بهینه در زندگی شخصی و خانوادگی شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه تلاش جهت حفظ و توسعهٔ ثروت و مراعات قوانین کسب و کار پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد اقتصادی و حرفه‌ای در کتاب درسی فارسی پایه پنجم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه توجه به کارآفرینی و کمترین توجه به گویه توجه به انتخاب آگاهانه شغل مناسب با توجه به توانایی شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه توجه به مفاهیم پایه اقتصاد (فایده، هزینه، مصرف)، روش‌های مصرف بهینه در زندگی شخصی و خانوادگی پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد اقتصادی و حرفه‌ای در کتاب درسی فارسی پایه ششم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه توجه به کارآفرینی و کمترین توجه به گویه توجه به مفاهیم اخلاق اقتصادی (کار و تلاش، رعایت حق‌الناس، نیکوکاری، امانت‌داری، پرهیز از اسراف و تبذیر) شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه تحول مشاغل و حرفه‌ها- اخلاق و ارزش‌ها پرداخته نشده است.

سؤال پنجم: توجه به ساحت زیستی و بدنی در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی چگونه است؟

نتایج یافته‌ها نشان داد که از بین کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی یعنی پایه‌های اول تا ششم، بیشترین توجه به بعد زیستی و بدنی در کتاب فارسی دوره ابتدایی پایه اول و کمترین توجه در کتاب فارسی دوره ابتدایی پایه پنجم شده است. همچنین این نتایج نشان می‌دهد که میزان یکسانی در پرداختن به بعد زیستی و بدنی در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی یعنی پایه‌های اول تا ششم دیده نمی‌شود. وضعیت توجه به بعد زیستی و بدنی در کتاب‌های فارسی به ترتیب عبارت است از پایه اول، پایه سوم، پایه دوم، پایه چهارم، پایه ششم و پایه پنجم. از بین گویه‌های مربوط به بعد زیستی و بدنی در کتاب درسی فارسی پایه اول دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست و کمترین توجه به گویه آموزش و رعایت بهداشت فردی و جمعی و توجه به آرایش ظاهری و بهداشت فردی و گروهی (استحمام بدن) شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه مشارکت در طرح‌ها و برنامه‌های بهداشت، سلامت، تفریحات سالم،

تربیت‌بدنی و فعالیت‌های ورزشی پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد زیستی و بدنی در کتاب درسی فارسی پایه دوم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه حفظ و ارتقای سلامت و بهداشت روانی و کمترین توجه به گویه حفظ بهداشت زیست محیطی و توجه به آرایش ظاهری و بهداشت فردی و گروهی (استحمام بدن) شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه کسب آگاهی نسبت به اهمیت محیط زیست مشارکت در طرح‌ها و برنامه‌های بهداشت، سلامت، تفریحات سالم، تربیت‌بدنی و فعالیت‌های ورزشی پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد زیستی و بدنی در کتاب درسی فارسی پایه سوم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه آشنایی با ابزارها و وسایل ورزشی و کمترین توجه به گویه مبارزه با عوامل ضعف و بیماری و حفظ و نگهداری زیست بوم شهری شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه توجه به آرایش ظاهری و بهداشت فردی و گروهی (استحمام بدن) پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد زیستی و بدنی در کتاب درسی فارسی پایه چهارم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه احترام به طبیعت و محیط زندگی و کمترین توجه به گویه آگاه سازی نسبت به اثرات منفی آلودگی و تخریب محیط زیست و توجه به سلامت فردی و اجتماعی شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه مشارکت در طرح‌ها و برنامه‌های بهداشت، سلامت، تفریحات سالم، تربیت‌بدنی و فعالیت‌های ورزشی و توجه به آرایش ظاهری و بهداشت فردی و گروهی (استحمام بدن) پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد زیستی و بدنی در کتاب درسی فارسی پایه پنجم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه حفظ و ارتقای سلامت و بهداشت جسمی و کمترین توجه به گویه احترام به طبیعت و محیط زندگی و توجه به سلامت فردی و اجتماعی شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه آشنایی با محیط زندگی و تأثیر رفتار فرد بر محیط و مشارکت در طرح‌ها و برنامه‌های بهداشت، سلامت، تفریحات سالم، تربیت بدنی و فعالیت‌های ورزشی پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد زیستی و بدنی در کتاب درسی فارسی پایه ششم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه تقویت قوای جسمی و روانی و کمترین توجه به گویه حفظ و ارتقای سلامت و بهداشت جسمی شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست، آشنایی با محیط زندگی و تأثیر رفتار فرد بر محیط و آموزش و رعایت بهداشت فردی و جمعی پرداخته نشده است.

سؤال ششم: توجه به ساحت علمی و فناوری در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی چگونه است؟

نتایج یافته‌ها نشان داد که از بین کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی یعنی پایه‌های اول تا ششم، بیشترین توجه به بعد علمی و فناوری در کتاب فارسی دوره ابتدایی پایه دوم و کمترین توجه در کتاب فارسی دوره ابتدایی پایه سوم شده است. همچنین این نتایج نشان می‌دهد که میزان یکسانی در پرداختن به بعد علمی و فناوری در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی یعنی پایه‌های اول تا ششم دیده نمی‌شود. وضعیت توجه به بعد علمی و فناوری در کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی به ترتیب عبارت است از پایه دوم، پایه چهارم، پایه پنجم، پایه ششم، پایه اول و پایه سوم. از بین گویه‌های مربوط به بعد علمی و فناوری در کتاب درسی فارسی پایه اول دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه کسب دانش جدید و کمترین توجه به گویه استفاده از مهارت‌های کار عملی و تفکر برای حل مسائل روزمره زندگی شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه به‌کارگیری شیوه تفکر علمی و منطقی در حل مسائل زندگی و بینش و تفکر فناورانه برای بهبود کفیت زندگی روزمره پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد علمی و فناوری در کتاب درسی فارسی پایه دوم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه کسب دانش جدید و کمترین توجه به گویه توجه به علوم و فنون و مهارت‌های مورد نیاز فرد و جامعه شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه بینش و تفکر فناورانه برای بهبود کفیت زندگی روزمره پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد علمی و فناوری در کتاب درسی فارسی پایه سوم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه کسب دانش جدید و کمترین توجه به گویه فهم و درک انواع دانش‌های مفید و لازم برای زندگی شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه بهره‌گیری از مهارت‌های پایه یادگیری (خواندن، نوشتن، حساب کردن) و کسب مهارت‌های پایه فناوری پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد علمی و فناوری در کتاب درسی فارسی پایه چهارم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه کسب دانش جدید و کمترین توجه به گویه فهم و درک انواع دانش‌های مفید و لازم برای زندگی شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه کسب مهارت‌های پایه فناوری و بهره‌گیری از مهارت‌های پایه یادگیری (خواندن، نوشتن، حساب کردن) پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد علمی و فناوری در کتاب درسی فارسی پایه پنجم دوره ابتدایی

بیشترین توجه به گویه تقویت روحیه حقیقت جویی، تعقل، تفکر مطالعه، بررسی، تعمق، پژوهش و نقادی و کسب دانش جدید و کمترین توجه به گویه استفاده از مهارت‌های کار عملی و تفکر برای حل مسائل روزمره زندگی و بینش و تفکر فناورانه برای بهبود کفیت زندگی روزمره شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه به‌کارگیری شیوهٔ تفکر علمی و منطقی در حل مسائل زندگی و استفاده از یافته‌های علمی و فناورانه و بهره‌گیری از مهارت‌های پایه فناوری پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد علمی و فناوری در کتاب درسی فارسی پایه ششم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه کسب دانش جدید و کمترین توجه به گویه توجه به علوم و فنون و مهارت‌های مورد نیاز فرد و جامعه شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه بینش و تفکر فناورانه برای بهبود کفیت زندگی روزمره و بهره‌گیری از مهارت‌های پایه یادگیری (خواندن، نوشتن، حساب کردن) پرداخته نشده است.

سؤال هفتم: توجه به ساحت زیبایی‌شناختی و هنری در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی چگونه است؟

نتایج یافته‌ها نشان داد که از بین کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی یعنی پایه‌های اول تا ششم، بیشترین توجه به بعد زیبایی‌شناختی و هنری در کتاب فارسی دوره ابتدایی پایه سوم و کمترین توجه در کتاب فارسی دوره ابتدایی پایه اول شده است. همچنین این نتایج نشان می‌دهد که میزان یکسانی در پرداختن به بعد زیبایی‌شناختی و هنری در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی یعنی پایه‌های اول تا ششم دیده نمی‌شود. وضعیت توجه به بعد زیبایی‌شناختی و هنری در کتاب‌های فارسی به ترتیب عبارت است از پایه سوم، پایه‌های چهارم، پنجم و ششم، پایه دوم و پایه اول. از بین گویه‌های مربوط به بعد زیبایی‌شناختی و هنری در کتاب درسی فارسی پایه اول دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه توجه به آرامش روانی و کمترین توجه به گویه توجه به زیباسازی محیط زندگی شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه پرورش و هدایت ذوق و استعدادهای هنری و زیبایی‌شناسی و توجه به قدرت تخیل، تجسم، خلاقیت و ایده‌پردازی پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد زیبایی‌شناختی و هنری در کتاب درسی فارسی پایه دوم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه توان درک خلق آثار هنری و کمترین توجه به گویه توجه به زیباسازی محیط زندگی شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه تولید هنر و توجه به قدرت تخیل،

تجسم، خلاقیت و ایده‌پردازی پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد زیبایی‌شناختی و هنری در کتاب درسی فارسی پایه سوم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه توجه به زیباسازی محیط زندگی و کمترین توجه به گویه نیکو داشتن هنر شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه درک موضوعات ذهنی پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد زیبایی‌شناختی و هنری در کتاب درسی فارسی پایه چهارم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه توجه به زیباسازی محیط زندگی و توجه به زیبایی ظاهری و کمترین توجه به گویه خلق معنا و کشف معنا و تولید هنر شده است و همچنین به گویه پرورش و هدایت ذوق و استعدادهای هنری و زیبایی‌شناسی پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد زیبایی‌شناختی و هنری در کتاب درسی فارسی پایه پنجم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه توجه به قدرت تخیل، تجسم، خلاقیت و ایده‌پردازی و کمترین توجه به گویه توجه به زیباسازی محیط زندگی و نیکو داشتن هنر شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه توجه به آرامش روانی و دریافت احساس و معنا پرداخته نشده است. از بین گویه‌های مربوط به بعد زیبایی‌شناختی و هنری در کتاب درسی فارسی پایه ششم دوره ابتدایی بیشترین توجه به گویه توجه به تولید هنر و کمترین توجه به گویه توجه به زیباسازی محیط زندگی و پرورش و هدایت ذوق و استعدادهای هنری و زیبایی‌شناسی شده است و همچنین به بعضی از گویه‌ها مانند گویه توجه به خیال‌پردازی و عواطف اشاره نشده است.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از یافته‌های سؤال اول نشان داد که در مجموع ۱۴۳۸ مرتبه به ساحت‌های شش‌گانه تربیتی در کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی توجه شده است که بیشترین فراوانی مربوط به فارسی پایه ششم و کمترین فراوانی در پایه اول بوده است و در بین ساحت‌های شش‌گانه، بیشترین توجه به بعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی و کمترین توجه به بعد اقتصادی و حرفه‌ای شده است. نتایج داده‌ها پس از نرمال‌سازی نشان داد که بعد اجتماعی و سیاسی بیشترین و بعد زیستی و بدنی از کمترین بار اطلاعاتی برخوردار می‌باشند. همچنین نتایج نشان داد که بیشترین ضریب اهمیت مربوط به بعد زیستی و بدنی و کمترین مربوط به بعد اجتماعی و سیاسی بوده است. نتایج به دست آمده این پژوهش با یافته‌های دیگر پژوهشگران همسان است. در پژوهش خوش‌اخلاق و همکاران (۱۳۹۹) مشخص

شد که در متون درسی کتاب فارسی به ارزش ایثار و وطن‌دوستی توجه شده است. محمودی و همکاران (۱۳۹۹) که در دوره ابتدایی به اهداف پرورش احترام به شخصیت افراد و مراعات حقوق آنها، پرورش روحیه امر به معروف و نهی از منکر و پرورش روحیه نظم در روابط فردی و اجتماعی توجه شده است. جعفری و همکاران (۱۳۹۸) که در کتاب فارسی به ساحت‌های شش‌گانه توجه شده که بیشترین توجه به ساحت اعتقادی، اخلاقی و دینی بوده است. مهرعلیان و همکاران (۱۳۹۸) که در کتب پایه سوم ابتدایی به ساحت‌های شش‌گانه توجه شده است. آقامحمدی (۱۳۹۸) که در متون درسی به ساحت‌های شش‌گانه توجه شده است که کمترین توجه به بعد اقتصادی و حرفه‌ای شده است. بهاری و همکاران (۱۳۹۷) که در کتاب فارسی چهارم به ساحت‌های شش‌گانه توجه شده است. جعفری هرندی و همکاران (۱۳۹۷) که در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی به فروع دین (نماز، روزه، خمس، زکات، حج، جهاد، امر به معروف، نهی از منکر، تولی و تبری) توجه شده است. وفائی و همکاران (۱۳۹۶) که به ساحت‌های شش‌گانه تربیتی در کتاب‌های درسی توجه شده است. علی‌پور و همکاران (۱۳۹۶) که به ساحت‌های شش‌گانه تربیتی در کتاب‌های درسی ابتدایی توجه شده است. رهبری و همکاران (۱۳۹۴) که در کتاب‌های درسی به هویت اسلامی، هویت ایرانی و هویت متجددانه توجه شده است. آتشك و همکاران (۱۳۹۱) که که در کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی به مؤدب و مهربان بودن دانش‌آموز توجه شده است. منصوری و همکاران (۱۳۸۸) که در کتاب فارسی دوره ابتدایی به مقوله هویت ملی توجه شده با نتایج این پژوهش هم‌سو است. بنابراین می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که یکی از اهداف مهم سازمان آموزش و پرورش ایجاد بستری مناسب جهت رشد و شکوفایی همه‌جانبه دانش‌آموزان و تربیت افرادی سالم، کارآمد و مسؤول برای ایفای نقش مطلوب در زندگی فردی و اجتماعی در آینده است. از این‌رو دانش‌آموزان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین رکن اساسی نظام آموزش و پرورش، در راستای تحقق اهداف این سازمان نقش و جایگاه مهمی دارند، لذا در راستای ایجاد تغییرات مطلوب در ذهن، نگرش، باور، احساس و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان به‌منظور فراهم نمودن مهارت‌های لازم و مورد نیاز آنان برای زندگی در جامعه که در نهایت حرکت به‌سوی هدف و کمال مطلوب است؛ بنابراین شایسته است عناصر اصلی که در راستای تحقق این اهداف مؤثر هستند بیشتر مد نظر قرار گیرند. لذا توجه، تقویت،

گسترش و پرداختن به ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی بسیار مهم و ضروری است.

نتایج حاصل از یافته‌های سؤال دوم نشان داد که بیشترین توجه به ساحت اعتقادی، اخلاقی و عبادی در پایه ششم و کمترین توجه در پایه اول شده است. همچنین این نتایج نشان داد که میزان یکسانی در پرداختن به بعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی در کتاب‌های درسی فارسی دیده نمی‌شود. نتایج به دست آمده این پژوهش با یافته‌های دیگر پژوهشگران همسان است. نتیجه بررسی جعفری و همکاران (۱۳۹۸) که در کتاب فارسی بیشترین توجه به ساحت اعتقادی، اخلاقی و دینی شده است. آقامحمدی (۱۳۹۸) که در متون درسی میزان توجه به ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در برنامه درسی بسیار مطلوب است. آتشک و همکاران (۱۳۹۱) که در کتاب‌های فارسی به اهداف اخلاقی (مؤدب و مهربان بودن، آشکار بودن مظاهر حیا و عفت) در دانش‌آموز توجه شده با نتایج این پژوهش همسو است؛ بنابراین در بیان اهمیت و ضرورت توجه به ساحت اعتقادی، اخلاقی و عبادی همین بس که از ارکان اساسی سعادت در زندگی مادی و معنوی بشریت به‌شمار می‌آید. همچنین این ساحت تربیتی ناظر به خودشناسی و معرفت نسبت به خداوند متعال، معاد، نبوت، امامت و پذیرش ولایت رهبران دینی و پیروی از آنان است. پس در سایه فضیلت‌های اعتقادی، اخلاقی و عبادی است که روابط اجتماعی تحکیم یافته، تعاملات مهرآمیز بسط و گسترش می‌یابند و روح شور و نشاط در کالبد زندگی فردی و اجتماعی دانش‌آموزان دمیده می‌شود. لذا شایسته است که توجه، تقویت، توسعه و پرداختن به ساحت اعتقادی، اخلاقی و عبادی در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی باید هرچه بیشتر، مطلوب‌تر و با مضامین ملموس‌تر و برجسته‌تر نمایان شوند. تا این‌که اهداف غایی و نهایی تعلیم و تربیت دانش‌آموزان که همانا رسیدن به حیات طیبه است. فراهم شود.

نتایج حاصل از یافته‌های سؤال سوم نشان داد که بیشترین توجه به ساحت اجتماعی و سیاسی در پایه اول و کمترین توجه در پایه سوم شده است. همچنین نتایج نشان داد که میزان یکسانی در پرداختن به ساحت اجتماعی و سیاسی در کتاب‌های درسی فارسی دیده نمی‌شود. نتایج به دست آمده این پژوهش با یافته‌های دیگر پژوهشگران همسان است. نتیجه بررسی خوش‌اخلاق و همکاران (۱۳۹۹) که در کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی به ارزش‌های اجتماعی (ایثار و وطن‌دوستی) توجه

شایسته‌ای شده است و همچنین توجه به ارزش‌های اجتماعی در پایه اول بیشتر بوده است. محمودی و همکاران (۱۳۹۹) که به اهداف تربیت اجتماعی در دوره ابتدایی توجه شده است. جعفری و همکاران (۱۳۹۸) که در کتاب فارسی به ساحت سیاسی، اجتماعی توجه شده است. آقامحمدی (۱۳۹۸) که در متون درسی میزان توجه به ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی در برنامه درسی نسبتاً مطلوب است. رهبری و همکاران (۱۳۹۴) که در کتاب‌های درسی به هویت اسلامی، هویت ایرانی و هویت متجددانه توجه شده است. منصوری و همکاران (۱۳۸۸) که در کتب فارسی دوره ابتدایی به مقوله‌های هویت ملی توجه شده با نتایج این پژوهش همسو است؛ بنابراین ساحت اجتماعی و سیاسی همان‌گونه که اشاره شد، ناظر به کسب شایستگی‌هایی است که دانش‌آموزان را قادر می‌سازد تا شهروندانی فعال و آگاه باشند و در فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی در جامعه مشارکت کنند. همچنین این مؤلفه به‌عنوان یکی از عناصر تربیتی است که مسؤولان سیاسی و فرهنگی کشور از طریق آن می‌توانند، ارزش‌های خاص و مورد نیاز خود را در دانش‌آموزان نهادینه کنند. لذا شایسته است که مسؤولان، دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان تعلیم و تربیت توجه جدی به این ساحت تربیتی مهم و تأثیرگذار داشته باشند و در برنامه‌های درسی مدارس ابتدایی در پایه‌های مختلف تحصیلی به‌خصوص در محتوای کتاب فارسی به یک میزان به این ساحت تربیتی توجه داشته باشند و با مهم جلوه دادن آن بکوشند؛ تا زمینه پرورش همبستگی ملی و فرهنگی، پرورش روحیه احترام به قانون و التزام به رعایت آن و همچنین پرورش روحیه مسؤولیت‌پذیری و مشارکت در فعالیت‌های دینی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی در رفتارهای دانش‌آموزان تقویت و توسعه پیدا کند.

نتایج حاصل از یافته‌های سؤال چهارم نشان داد که بیشترین توجه به ساحت اقتصادی و حرفه‌ای در پایه ششم و کمترین توجه در پایه دوم شده است. همچنین نتایج نشان داد که میزان یکسانی در پرداختن به ساحت اقتصادی و حرفه‌ای در کتاب‌های درسی فارسی دیده نمی‌شود. نتایج به دست آمده این پژوهش با یافته‌های دیگر پژوهشگران همسان است. نتیجه بررسی جعفری و همکاران (۱۳۹۸) که در کتاب فارسی به ساحت اقتصادی و حرفه‌ای توجه شده است. آقامحمدی (۱۳۹۸) که در متون درسی به ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای توجه شده با نتایج این پژوهش همسو است؛ بنابراین ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای همان‌گونه که اشاره شد، ناظر به رشد توانایی‌های دانش‌آموزان در تدبیر امر معاش و تلاش اقتصادی و حرفه‌ای است. با توجه به این‌که یکی از

اهداف اصلی نظام آموزش و پرورش در کشور، توجه به مبحث اقتصاد و کارآفرینی است. متاسفانه در محتوای درسی کتاب فارسی دوره ابتدایی کمتر به این ساحت تربیتی توجه و پرداخته شده است. پس شایسته است که مسؤولان، دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان تعلیم و تربیت در برنامه‌های درسی دوره ابتدایی باید به این ساحت تربیتی توجه شایانی داشته باشند؛ و با فرهنگ‌سازی این مقوله در دوره ابتدایی زمینه تقویت و بروز مهارت‌بخشی و ایجاد آمادگی و علاقه جهت اشتغال مولّد در بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات و همچنین شناخت حرف و مشاغل مولد جهت افزایش درآمد ملی، رفع بیکاری و وابستگی اقتصادی در دانش‌آموزان را در آینده فراهم نمایند.

نتایج حاصل از یافته‌های سؤال پنجم نشان داد که بیشترین توجه به ساحت زیستی و بدنی در پایه اول و کمترین توجه در پایه پنجم شده است. همچنین نتایج نشان داد که میزان یکسانی در پرداختن به ساحت زیستی و بدنی در کتاب‌های درسی فارسی دیده نمی‌شود. نتایج به‌دست آمده این پژوهش با یافته‌های دیگر پژوهشگران همسان است. نتیجه بررسی جعفری و همکاران (۱۳۹۸) که در کتاب فارسی به ساحت زیستی و بدنی توجه شده است. آقامحمدی (۱۳۹۸) که در متون درسی وضعیت ساحت زیستی و بدنی نسبتاً مطلوب است. مهرعلیان و همکاران (۱۳۹۸) که در کتب پایه سوم ابتدایی به ساحت زیستی و بدنی توجه شده با نتایج این پژوهش هم‌سو است؛ بنابراین ساحت تربیت زیستی و بدنی ناظر به حفظ و ارتقای سلامت و رعایت بهداشت جسمی و روانی دانش‌آموزان در قبال خود و دیگران، تقویت قوای جسمی و روانی، مبارزه با عوامل ضعف و بیماری، حفاظت از محیط‌زیست و احترام به طبیعت است. باتوجه به تأکید دین مبین اسلام بر اهمیت و ارزش تربیت بدنی و همچنین تعامل مستمر روح و بدن می‌توان این‌گونه استنباط کرد که در چنین فضای فکری، مفهوم سلامت در این ساحت تربیتی معنای گسترده‌تری می‌یابد و ابعاد روانی را نیز شامل می‌شود. از سویی دیگر با توجه به این‌که در قرن حاضر مسأله آلودگی و تخریب محیط‌زیست از مهم‌ترین مسائل جهانی تعلیم و تربیت خواهند بود؛ این تهدید کسب و یادگیری بینش جدیدی درباره انسان و محیط زیست را برای دانش‌آموزان ضروری می‌سازد، تا به‌گونه‌ای که نوعی احساس تعهد فکری و التزام عملی نسبت به محیط زیست در آنها به‌وجود آید. ضمن این‌که بعضی از اوقات با برنامه‌ریزی نادرست در مدارس، زنگ ورزش به سایر دروس به‌منظور جبران و کلاس‌های فوق‌برنامه اختصاص می‌یابد. که این آفت بزرگی در نظام تعلیم‌وتربیت به‌شمار

می‌آید؛ لذا شایسته است که توجه، تقویت، توسعه و پرداختن به ساحت زیستی و بدنی در کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی باید هر چه بیشتر توسط مسؤولان، دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان تعلیم و تربیت مدنظر قرار گیرند. تا زمینه بروز و پرورش روحیه رعایت بهداشت عمومی و حفظ محیط زیست و توجه به تربیت بدنی به عنوان زمینه‌ای برای رشد معنوی انسان در دانش‌آموزان فراهم گردد.

نتایج حاصل از یافته‌های سؤال ششم نشان داد که بیشترین توجه به ساحت علمی و فناوری در پایه دوم و کمترین توجه در پایه سوم شده است. همچنین نتایج نشان داد که میزان یکسانی در پرداختن به ساحت علمی و فناوری در کتاب‌های درسی فارسی دیده نمی‌شود. نتایج به دست آمده این پژوهش با یافته‌های دیگر پژوهشگران همسان است. نتیجه بررسی جعفری و همکاران (۱۳۹۸) که در کتاب فارسی به ساحت علمی و فناوری توجه شده است. آقامحمدی (۱۳۹۸) که در متون درسی وضعیت ساحت علمی و فناوری نسبتاً مطلوب است، با نتایج این پژوهش همسو است؛ بنابراین ساحت تربیت علمی و فناوری ناظر به رشد توانمندی افراد جامعه در راستای فهم و درک دانش‌های پایه و عمومی، کسب مهارت دانش‌افزایی، به‌کارگیری شیوه تفکر علمی و منطقی، توان تفکر انتقادی، آمادگی جهت بروز خلاقیت و نوآوری و نیز ناظر به کسب دانش، بینش و تفکر فناورانه برای بهبود کیفیت زندگی است. اهمیت مطالعه و کسب علم و دانش به‌قدری در دین مبین اسلام مورد تأکید قرار گرفته است که خداوند متعال یکی از سوره‌های قران را به قلم اختصاص داده است. که در این سوره به قلم و به آنچه می‌نویسد قسم یاد کرده است. پس رسیدن به رستگاری ابدی در نتیجه مطالعه و اندیشه انسان حاصل می‌شود. تحقق این امر مهم امکان‌پذیر نبوده و نیست، مگر این‌که مسؤولان، دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان نظام تعلیم و تربیت، ساحت تربیت علمی و فناوری را دقیق‌تر و بیشتر مورد توجه قرار داده و در متون درسی دوره ابتدایی بیشتر از این ساحت تربیتی استفاده شود؛ تا از این طریق زمینه تقویت روحیه پژوهش، شناخت، پرورش و هدایت استعدادهای دانش‌آموزان در جهت اعتلای آنان و جامعه و همچنین شناخت اسرار جهان آفرینش و قوانین طبیعت به عنوان آیات الهی به‌منظور پیشبرد دانش و معرفت و تجارب بشری فراهم شود.

نتایج حاصل از یافته‌های سؤال هفتم نشان داد که بیشترین توجه به ساحت زیبایی‌شناختی و هنری در پایه سوم و کمترین توجه در پایه اول شده است. همچنین نتایج نشان داد که میزان یکسانی در پرداختن به ساحت زیبایی‌شناختی و هنری در کتاب‌های درسی فارسی دیده نمی‌شود. نتایج به دست

آمده این پژوهش با یافته‌های دیگر پژوهشگران همسان است. نتیجه بررسی جعفری و همکاران (۱۳۹۸) که در کتاب فارسی به ساحت زیبایی‌شناختی و هنری توجه شده است. آقامحمدی (۱۳۹۸) که در متون درسی وضعیت ساحت زیبایی‌شناختی و هنری نسبتاً نامطلوب است. بهاری و همکاران (۱۳۹۷) که در کتاب فارسی چهارم به مؤلفه‌های هنری و زیباشناختی توجه شده با نتایج این پژوهش هم‌سو است؛ بنابراین می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری دربرگیرنده رشد قوه خیال و پرورش عواطف، احساسات و ذوق زیبایی‌شناختی دانش‌آموزان است. با توجه به این‌که یکی از کارکردهای نظام تعلیم و تربیت تلاش در جهت رشد و شکوفایی قابلیت‌ها و استعدادهای هنری و زیبایی‌شناختی دانش‌آموزان است، و همچنین توجه به نقش و تأثیر سازنده این ساحت تربیتی که در رشد و بروز استعدادها و قابلیت‌های شناختی و عاطفی، و مهارت‌های دانش‌آموزان دارد. لازم است تا مسؤولان، دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان نظام تعلیم و تربیت توجه شایانی به مقوله زیبایی‌شناختی و هنری در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی داشته باشند؛ تا از این طریق زمینه شناخت، پرورش و هدایت ذوق و استعدادهای مختلف هنری و زیبایی‌شناسی و پرورش روحیه حفظ میراث فرهنگی، هنری و تاریخی و همچنین شناخت ادب فارسی به عنوان جلوه‌گاه ذوق، هنر و مظهر وحدت ملی و اجتماعی کشور در دانش‌آموزان فراهم شود.

با توجه به یافته‌های به دست آمده پیشنهادهای پژوهشی زیر ارایه می‌شود.

- از بین کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی بیشترین توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در پایه ششم و کمترین توجه در پایه اول شده است؛ با توجه به این که پایه و اساس تعلیم و تربیت از پایه اول دوره ابتدایی شروع می‌شود؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود میزان توجه و پرداختن به ساحت‌های مختلف تربیتی در کتاب درسی فارسی پایه اول نیز بیشتر گردد.
- از بین کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی بیشترین توجه به ساحت اعتقادی، اخلاقی و عبادی و کمترین توجه به ساحت اقتصادی و حرفه‌ای شده است؛ با توجه به اهمیت تمامی ساحت‌های شش‌گانه تربیتی در تعلیم و تربیت دانش‌آموزان؛ بنابراین توصیه می‌شود میزان توجه و پرداختن به بعد اقتصادی و حرفه‌ای نیز در محتوای درسی کتب فارسی بیشتر گردد.

- از نظر درجه اهمیت، توجه به ساحت زیستی و بدنی در اولویت اول قرار دارد؛ بنابراین با توجه به اهمیت این ساحت تربیتی در تأمین سلامت جسمی و بهداشت روانی دانش‌آموزان، پیشنهاد می‌شود در محتوای کتاب فارسی دوره ابتدایی باید اهمیت قابل ملاحظه‌ای برای این ساحت تربیتی قائل شده و بیشتر به آن پرداخته شود.
- در بین کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی بیشترین توجه به ساحت اعتقادی، اخلاقی و عبادی در پایه ششم و کمترین توجه در پایه اول شده است؛ بنابراین با توجه به اهمیت این بعد تربیتی در پرورش روحیه پذیرش حاکمیت مطلق خداوند بر جهان و انسان و همچنین پرورش روحیه تعبد الهی و التزام عملی به احکام و آداب اسلامی در دانش‌آموزان، توصیه می‌شود میزان توجه و پرداختن به این ساحت تربیتی در کتب درسی فارسی دوره ابتدایی در پایه‌های مختلف تحصیلی بیشتر گردد.
- در بین کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی بیشترین توجه به ساحت اجتماعی و سیاسی در پایه اول و کمترین توجه در پایه سوم شده است؛ بنابراین با توجه به اهمیت این بعد تربیتی در پرورش روحیه احترام به قانون و التزام به رعایت آن و همچنین پرورش روحیه مسؤولیت‌پذیری و مشارکت در فعالیت‌های دینی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی در دانش‌آموزان، توصیه می‌شود میزان توجه و پرداختن به این ساحت تربیتی در کتب درسی فارسی دوره ابتدایی در پایه‌های مختلف تحصیلی بیشتر گردد.
- در بین کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی بیشترین توجه به ساحت اقتصادی و حرفه‌ای در پایه ششم و کمترین توجه در پایه دوم شده است؛ بنابراین با توجه به اهمیت این بعد تربیتی در رشد اقتصادی به عنوان وسیله‌ای برای رسیدن به رشد توسعه اجتماعی و همچنین ایجاد آمادگی و علاقه جهت اشتغال مولد در بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات در دانش‌آموزان، پیشنهاد می‌شود میزان توجه و پرداختن به این ساحت تربیتی در کتب درسی فارسی دوره ابتدایی در پایه‌های مختلف تحصیلی بیشتر گردد.
- در بین کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی بیشترین توجه به ساحت زیستی و بدنی در پایه اول و کمترین توجه در پایه پنجم شده است؛ بنابراین با توجه به اهمیت این بعد تربیتی در فراهم ساختن شرایط مناسب و مطلوب جهت تأمین سلامت جسمی و روانی و همچنین تقویت روحیه

رعایت بهداشت عمومی و حفظ محیط زیست در دانش‌آموزان، پیشنهاد می‌شود میزان توجه و پرداختن به این ساحت تربیتی در کتب درسی فارسی دوره ابتدایی در پایه‌های مختلف تحصیلی بیشتر گردد.

- در بین کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی بیشترین توجه به ساحت علمی و فناوری در پایه دوم و کمترین توجه در پایه سوم شده است؛ بنابراین با توجه به اهمیت این بعد تربیتی در شناخت، پرورش و هدایت استعدادهای افراد در جهت اعتلای فرد و جامعه و همچنین تقویت روحیه پژوهش، تعقل و تفکر در دانش‌آموزان، پیشنهاد می‌شود میزان توجه و پرداختن به این ساحت تربیتی در کتب درسی فارسی دوره ابتدایی در پایه‌های مختلف تحصیلی بیشتر گردد.
- در بین کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی بیشترین توجه به ساحت زیبایی‌شناختی و هنری در پایه سوم و کمترین توجه در پایه اول شده است؛ بنابراین با توجه به اهمیت این بعد تربیتی در شناخت، پرورش و هدایت ذوق و استعدادهای مختلف هنری و زیبایی‌شناسی و همچنین پرورش روحیه حفظ میراث فرهنگی، هنری و تاریخی در دانش‌آموزان، پیشنهاد می‌شود میزان توجه و پرداختن به این ساحت تربیتی در کتب درسی فارسی دوره ابتدایی در پایه‌های مختلف تحصیلی بیشتر گردد.

منابع

ایشاتی، طاهره و حاجی‌حسین، منیژه. (۱۳۹۶). نقش کتاب فارسی بخوانیم دوره ابتدایی در هویت ملی (با تأکید بر فرهنگ و میراث فرهنگی). *مطالعات ملی*، ۱۸(۲)، ۱۳۱-۱۱۵.

آتشک، محمد، توفان، مهوش و احمدی، امینه. (۱۳۹۱). تحلیل کمی محتوای کتاب‌های فارسی از منظر اهداف اخلاقی مصوب دوره ابتدایی. *اخلاق در علوم و فناوری*، ۷(۴)، ۸۴-۷۴.

آقامحمدی، جواد. (۱۳۹۸). تربیت حرفه‌ای در حاشیه، بررسی میزان انعکاس اهداف ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش در متون درسی. *رشد آموزش علوم اجتماعی*، ۸۰، ۱۶-۲۱.

بهاری، فرزانه، سمیعی زفرقندی، مرتضی و افکاری، فرشته. (۱۳۹۷). تحلیل محتوای کتاب فارسی چهارم دبستان از حیث توجه به مؤلفه‌های هنری و زیباشناختی. *مطالعات روانشناسی و علوم‌تربیتی*، ۳۷، ۱۰۹-۱۳۸.

جعفری هرندی، رضا، نجفی، حسن و امیدی، محمود. (۱۳۹۷). سیمای فروع دین در محتوای کتاب‌های درسی فارسی دوره‌های ابتدایی و متوسطه. *پژوهش در مسائل تعلیم وتربیت اسلامی*، ۲۶(۴۱)، ۸۷-۶۷.

جعفری، سمانه، حسن‌زاده، محمد و حسن‌زاده، محدثه. (۱۳۹۸). بررسی میزان همسویی کتاب فارسی پایه دهم با ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین. *پنجمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش در روان‌شناسی*، مشاوره و علوم تربیتی، ۲۲ اسفند.

خوش‌اخلاق، ابوالفضل و رهنمایی، سید احمد. (۱۳۹۹). تحلیل محتوای کیفی کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی از منظر ارزش‌های اجتماعی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. *معرفت*، ۲۷۴، ۸۶-۷۵.

رهبری، مهدی، بلباسی، میثم و قربی، سیدمحمدجواد. (۱۳۹۴). هویت ملی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران. *مطالعات ملی*، ۱۶(۶۱)، ۶۶-۴۵.

سلطانی، اکبر، ادیب، یوسف، محمودی، فیروز و واحدی، شهرام. (۱۳۹۷). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی براساس مؤلفه‌های هوش چندگانه: روش آنتروپی شانون. *آموزش و ارزشیابی*، ۱۱(۴۳)، ۱۸۳-۱۵۷.

شورای عالی انقلاب فرهنگی. (۱۳۹۰). *سند تحول بنیادین آموزش و پرورش*. تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.

شورای عالی آموزش و پرورش. (۱۳۹۰). *مبانی نظری سند تحول بنیادین*. تهران: شورای عالی وزارت آموزش و پرورش.

علی‌پور، فاطمه، حیدری، زهرا و سنجری، فاطمه. (۱۳۹۶). بررسی میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمانی دوره دوم ابتدایی. *همایش کشوری دانش موضوعی- تربیتی (دانش‌آموزش محتوا): آموزش دینی و قرآن ابتدایی*، ۱۶ اسفند، قم، دانشگاه فرهنگیان.

محمودی، سیروس و ایمانی‌فر، حمیدرضا. (۱۳۹۹). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی از نظر توجه به اهداف تربیت اجتماعی نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران. *اسلام و علوم اجتماعی*، ۱۲(۹)، ۲۸۴-۲۶۳.

مستشیری، سیده الناز. (۱۳۹۴). بررسی اهداف میراث فرهنگی در سند تحول بنیادین و مقایسه آن با اهداف کلی برنامه درسی کتاب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی. *اولین کنگره بین‌المللی روان‌شناسی و علوم تربیتی با رویکردها اسلامی*، ۲۶ شهریور.

منصوری، علی و فریدونی، آزیتا. (۱۳۸۸). تبلور هویت ملی در کتب درسی بررسی محتوایی کتاب فارسی دوره ابتدایی. *مطالعات ملی*، ۱۰(۳۸)، ۴۶-۲۷.

مهرعلیان، مهدیه؛ شکری، کریم، سبحانی‌نژاد، مهدی و نورآبادی، سولماز. (۱۳۹۸). تحلیل محتوای کتب پایه سوم ابتدایی با توجه به ساحت زیستی- بدنی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. *یازدهمین همایش ملی آموزش*. دانشگاه تربیت دبیری شهید رجایی، ۱۲ اردیبهشت.

نیلی، محمدرضا، موسوی، ستاره، نصر، احمدرضا و مسعود، محمد. (۱۳۹۳). بررسی میزان آگاهی اعضای هیئت علمی گروه‌های فنی مهندسی دانشگاه‌های اصفهان و صنعتی اصفهان از مؤلفه‌های اساسی نوآوری برنامه‌ریزی درسی و میزان کاربست آن‌ها. *آموزش مهندسی ایران*، ۱۶(۶۴)، ۸۸-۵۹.

وفائی، رضا، فضل‌الهی قمشی، سیف‌اله و طالعی‌فرد، احمد. (۱۳۹۶). بررسی میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی. *مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۲(۲)، ۱۵۴-۱۳۱.

همتی، علی‌رضا، گودرزی، محمدعلی و حاجیانی، ابراهیم. (۱۳۹۴). ضرورت آینده‌پژوهی در نظام‌های آموزش و پرورش. *آینده‌پژوهی مدیریت*، ۲۶(۱۰۳)، ۶۷-۵۹.

یوسفیان اهری، پونه، رنجدوست، شهرام و عظیمی، محمد. (۱۳۹۹). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی پایه پنجم ابتدایی بر اساس مؤلفه‌های برنامه درسی آموزش فلسفه برای کودکان مبتنی بر هوش معنوی. *مطالعات برنامه درسی*، ۵۹(۱۵)، ۱۱۵-۱۵۲.